

Commemoració del Congrés de Jaume I del 1908. Primer Congrés d'Història de la Corona d'Aragó

Salvador CLARAMUNT
Universitat de Barcelona

El mite i la realitat històrica de la figura de Jaume I va fer que un any abans de la celebració del setè centenari del seu naixement es constituís una junta promotora de les festes per a la commemoració a Barcelona del seu naixement.

Una sèrie de prohoms de la cultura del moment, convençuts del paper primordial de la figura de Jaume I en la consolidació de la Corona d'Aragó, i molt especialment dels anomenats Països Catalans, van celebrar el fet històric del naixement de rei Conqueridor. Poc s'imaginaven que aquesta commemoració arrelaria en el temps i seria l'inici dels actuals congressos d'història de la Corona d'Aragó que, contra tot pronòstic, han arribat a la seva divuitena edició amb el congrés celebrat a València el 2004 i a la dinovena amb el previst congrés a celebrar a Saragossa-Alcanyís-Casp l'any 2012 amb motiu de l'anomenat Compromís de Casp i que patrocina la Diputación General de Aragón.

La comissió creada el 1907 presentà a l'Ajuntament de Barcelona un programa d'actes destinat a aquesta lloable empresa. Entre aquests actes, figurava la celebració d'un congrés d'història del segle XIII dedicat a l'egregi Conqueridor de Mallorca i València i a la seva època.

L'Ajuntament de Barcelona acollí molt favorablement la proposta i aprovà que fossin convidades diverses corporacions i associacions literàries i artístiques barcelonines a una reunió prèvia a la mateixa Casa de la Ciutat, per tractar de la celebració del congrés. La primera reunió va ser presidida pel mateix alcalde, el senyor Domènec Joan Sanllehy, i es constituí la Junta organitzadora, composta per representants d'aquelles corporacions i associacions i de personalitats distingides en el conreu de la història de Catalunya.

La Junta organitzadora, sota la presidència de l'alcalde, tingué dues vicepresidències confiades als senyors Felip Bertran d'Amat i Francesc de Bofarull i Sans, i dues secretaries ocupades per Francesc Carreras i Candi i Joaquim Miret i Sans. Tots aquests càrrecs funcionaren fins al moment de constituir-se el Congrés d'Història, el dia 23 de juny de 1908.

La convocatòria del Congrés, feta en català (òbviament encara no normalitzat per Pompeu Fabra) i castellà, és d'un romanticisme que demostra el tarannà dels seus promotors:

La voluntat ben espontània y manifesta de tots los pobles que estigueren sòts governació del inclit rey En Jaume lo Conqueridor, per solemnitzar lo VIIè centenari de la seva naxença, al pendre gran esclat a Barcelona, ha reconegut com a un dels més apropiats actes que es podien dedicar-se-li, la reunió dels historiadors y arqueolechs per estudiar lo gran Monarca y aquella societat mitjaeval, en los diferents aspectes en que poden, un y altra, ésser tractats.

A dit efecte, la Comissió organitzadora de les festes del VIIè centenari acordà la celebració del present Congrés d'Història de la Corona d'Aragó, que deurà efectuar-se en aquesta ciutat en los dies 22, 23 y 25 de juny prop-vinent, y que lo qual ha nomenat la corresponent Junta promotora.

Portant, donchs, a compliment la honrosa tasca que se li ha confiat, ha acordat publicar lo següent cartell:

I. Lo Congrés celebrarà los seus actes en la Sala del antich Concell de Cent, en los dies 22, 23 y 25 de juny, a les hores que oportunament s'asseyalanrà.

II. Podrà pendre part en lo Congrés totes les persones inscrites ab anterioritat al 20 de juny.

III. La inscripció se farà mitjançant la quota de deu pessetes, la qual donarà dret a un exemplar del volúm dels treballs, y a invitacions en les festes y actes que s'organitzaran en honor dels congressistes, y a la rebaixa dels preus en los trens y excursions.

IV. Los congressistes podran enviar al Congrés memories y comunicacions relacionades ab En Jaume I o la seua època, ab tal de que sigan referents a la història de la Corona d'Aragó.

V. En los actes oficials del Congrés, podran usar-se indistintament les llengües de l'antigua Corona d'Aragó; les comunicacions y memories s'admetran també escrites en altres idiomes.

VI. Lo Congrés acordarà, segons lo seu reglament, tot lo referent a la lectura y publicació de treballs.

S'organitzaran excursions a Poblet, Tarragona, Vich, Ripoll y Balears.

VII. Les adhesions y comunicacions de tota mena deurán adreçar-se a la Secretaría del Congrés: Arxiu Municipal de Barcelona.

Barcelona 28 de febrer de 1908. Lo president, Alcalde de Barcelona, Domingo Joan Sanllehy.- Los Secretaris, Francesch Carreras, Tresorer de la Reyal Academia de Bones Lletres.- Joaquim Miret, Secretari de la Reyal Academia de Bones Lletres.

Aquest reduït però animat grup de ciutadans amants de la seva història, i enamorats de la figura del rei Jaume I i de la seva obra, ho va preveure tot, com es manifesta en un minucios reglament de deu punts dels quals destaquem els següents:

III. Pera-l millor ordre de la tasca del Congrés, los congressistes s'agruparan en dues seccions: 1ª. Secció d'Història, y 2ª. Secció d'Arqueologia. Quiscuna d'aquestes seccions nombrarà los seus Presidents, Secretaris y demás càrrechs en la forma y nombre que crega convenient. Tots els congressistes poden pertànyer indistintament a les dues seccions abans dites.

V. En les sessions del Congrés se donarà lectura als treballs presentats y acceptats per la Junta permanent del meteix, en la forma y modo que determinen les respectives seccions.

VI. En la discussió dels treballs no-s permetran controversies de caràcter polítich ni religiós. Cap congressista podrà usar més d'un torn en la dita discussió, quin torn no podrà excedir de vint minuts.

VIII. Les actes del Congrés seran redactades per duplicat, en català y castellà. Al començar cada sessió acordarà lo Congrés la aprovació de l'acta de la sessió anterior.

IX. La qualitat de congressista dona dret a inscriure com Adjunts los membres de la seva família, mitjançant la quota individual de cinch pessetes. Los Adjunts podran assistir a tots els actes del Congrés sense veu ni vot, y fruiràn de totes les ventatjes y franquicies que obtingan los congressistes titulars.

Aquest reglament es va aprovar el primer dia de juny de 1908, o sigui, vint-i-dos dies abans de començar el Congrés. S'hi van inscriure 277 participants entre particulars i institucions.

La llista de congressistes per ordre d'inscripció, la va iniciar el reverend Joan Serra i Vilaró, prevere de Solsona, i la va tancar un altre sacerdot, el reverend Vicenç Serra d'Eivissa. En aquesta llista, hi figura el millor i més escollit de la intel·lectualitat catalana, mallorquina, valenciana i aragonesa de la branca de lletres, destacant entre d'altres: Francesc Carreras i Candi; Eduard Toda i Güell, que es va inscriure des de Londres; Joaquim Miret i Sans; J. Darwin Swift, d'Oxford; Felip Bertran d'Amat; Guillem Maria de Brocà; Andrés Giménez Soler, de Saragossa; Francesc de Bofarull i Sans; Salvador Sanpere i Miquel; Josep Torras i Bages, bisbe de Vic; Josep Homar; Joaquim Bassegoda i Amigó; Tomàs Carreras i Artau; Joaquim Botet i Sisó; Rafael Patxot; Josep Puig i Cadafalch; Eduardo González Hurtebise; el duc de La Salle de Rochemaure de França; Ramon d'Abadal i Vinyals; el senyor comte de Cedillo, de Madrid; Guillem Reynés, de Palma de Mallorca; Roc Chabàs, de València; Antoni Rubió i Lluch; Antoni Gaudí; Josep Maria Jujol; Lluís Jover; Joan Maluquer i Viladot; Josep Alcové, de Palma; Lluís Domènech i Montaner; Eduardo de Hinojosa, de Madrid; Vicenç de Moragas; Miquel Pinna, de Càller; Josep Goday i Casals; Ferran de Sagarra; Carles Sanllehy i Girona; Oriol Martorell, i un llarg etcètera.

A títol col·lectiu, es van inscriure tots els ajuntaments capital de província de Catalunya, València, les illes Balears i Aragó, i les diputacions catalanes. Més una sèrie molt diversa d'institucions ciutadanes entre les quals destaquem: la comunitat caputxina d'Arenys de Mar, l'Ajuntament de Caldes de Montbui, el Col·legi Notarial de Catalunya, el Centre Excursionista de Catalunya, l'Ajuntament de Vic, les Escoles Pies de Sant Antoni, l'Institut Català de les Arts del Llibre, l'Associació d'Arquitectes de Catalunya, els ateneus de Barcelona i de Tarragona, la Societat Econòmica d'Amics del País, el Centre Excursionista de Lleida, l'Institut d'Estudis Catalans, la Societat Arqueològica Tarraconense, la Lliga Espiritual de Nostra Senyora de Montserrat, l'Associació Gremial de Drogueria i Productes Químics, l'Ajuntament de Figueres, l'Associació d'Amics de la Festa de l'Arbre, l'Institut de Foment del Treball Nacional, l'Orfeó Barcelonès, la Societat Catalana de Bibliòfils, l'Associació de Catòlics, la Lliga Regionalista de Barcelona, el Col·legi d'Advocats de Barcelona, l'Orfeó Gracienc, la Societat Lo Rat Penat de València, el Centre Popular Catalanista de Sant Andreu de Palomar, etc.

El dia 20 de juny es va reunir una sessió preparatòria i el nou alcalde, Albert Bastardas, va declarar obert el Congrés després de fer un bell discurs: «en lo qual assenyalant la necessitat de compenetrar-se los hòmens que-s dedican als estudis històrichs, regradà, en primer terme, a la Comissió organitzadora per la seva gestió com també als senyors congressistes, especialment als forasters, agraïent a tots llur cooperació per resultar en benefici del bon nom de Barcelona.»

El 22 de juny a les cinc de la tarda començà la primera sessió presidida per l'alcalde de Barcelona, que invità tots el congressistes a visitar el Museu Municipal Arqueològic i d'Arts Decoratives, en ocasió d'inaugurar-hi una sala destinada a l'arqueologia del temps de Jaume I. Les sessions continuaren els dies 23 i 25 de juny i es van cloure amb una sessió commemorativa el dia 26 amb la visita al museu i una d'administrativa el 27 de juny.

A la sessió administrativa, es van posar les bases per a la celebració de certàmens d'història de la Corona d'Aragó. En destaquem les següents:

- 1) Celebrar dits certàmens en coincidència amb los Congressos, de manera que fos un acte d'aquests la repartició dels premis obtinguts.
- 2) Convocar dits certàmens cada dos anys.

Les ponències i intervencions foren variades i de qualitat molt diferent. Com era d'esperar, la primera intervenció al Saló del Consell de Cent va ser el discurs de Josep Pella i Forgas sobre «Establiment per Jaume I del Concell de Cent de Barcelona», i l'última la va fer Ferran Soldevila sobre «La noblesa catalano-aragonesa capitaneada per Ferran Sánchez de Castro en 1274».

Entre les moltes intervencions, destaquen: «La Creuada a Terra Santa», feta per Francesc Carreras i Candi; «Jaume I y los trovadors provensals», a càrrec de Lluís Nicolau d'Olwer; «Minoría de Jaime I, vindicación del procurador conde Sancho, años 1214-1219», per Salvador Sanpere i Miquel; «Desenrotllament de la institució notarial a Catalunya en lo segle XIII», per Francesc Carreras i Candi; «Jaime I y los judíos», per Francesc de Bofarull; «La Casa catalana», per Josep Puig i Cadafalch; «La vaxella de fusta durant el segle XIII», per mossèn Josep Gudiol i Cunill; «Segells del temps de Jaume I», per Ferran de Sagarra; «Recull de documents ineditos del Rey Jaume I», per Eduardo González Hurtebise; «División de la España mora entre Aragón y Castilla», per Roc Chabàs, prevere; «Documento inédito de D. Jaime el Conquistador: la concesión a la Sede barcelonesa de las iglesias de Mallorca, Menorca, Ibiza, Denia y Orihuela», per Josep de Peray i March, etcètera.

Totes les intervencions es van publicar en dos volums amb un total de 1.258 pàgines, més un volum de làmines. El primer volum es va publicar el 1910 i el segon el 1913.

Aquest any, que celebrem el primer centenari d'aquest congrés dedicat a Jaume I i que va ser el primer dels congressos de la Corona d'Aragó, gràcies a la generositat d'Ibercaja, se n'ha fet una reimpressió que es presentà el dia 25 de juny al Palau del Lloctinent, antiga seu de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, en el solemne acte de celebració del centenari.

Els organitzadors d'aquest primer congrés poc es pensaven de la seva continuïtat, ja que el segon es va fer a Osca el 1920 i es va dedicar al segle XII. Gràcies a la creació de la Comissió Permanent per a l'organització dels congressos i, per descomptat, a l'animositat de certes persones de tots els antics regnes, comtats i territoris de l'Antiga Corona, s'han dut a terme, fins al dia d'avui, divuit congressos.

Una vegada passat l'any del centenari del Primer Congrés d'Història de la Corona d'Aragó puc constatar, com a president de la Comissió Permanent organitzadora dels esmentats congressos, que l'acollida de les autoritats municipals de Barcelona i de la Generalitat de Catalunya ha estat més aviat freda, amb comptades excepcions de la Conselleria de Cultura, potser per no haver valorat suficientment la importància d'aquest primer congrés del 1908, que en el seu moment va servir d'aglutinador de tota la intel·lectualitat catalana i de la històrica Corona d'Aragó.

Ens toca viure uns temps en els quals, més que a la il·lusió creadora del coneixement del nostre passat més gloriós, es dona importància a la història més recent, sense tenir en compte que el fet històric és producte d'una evolució continuada de generacions, i que, si aquestes no coneixen el que va passar, poc podem preveure el que es pot esdevenir en un futur. Potser simplement, en la seva ingènua ignorància, voldran retornar a un passat aparentment gloriós, però que, com tots els temps, és ple d'incerteses i d'angoixes vitals individuals i col·lectives. SIC TRANSIT GLORIA MUNDI.